

היגשים לשוניים בפרשת לך-לך-פג

דקדוקי קריאת בפרשת לך-לך ובהפטרה, ובראשון של וירא

יב א	וּמְמֹלְדֹתָיִךְ: הדל"ת בשוא נח'. אֲרָאָךְ: כ"ף סופית דגושה
יב ב	וְאֶעְשְׂךָ: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן. וְאֶבְרַכְךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי. וְהָיָה: הה"א השואית נקראת בשוא נח כמו ה"א במפיק
יב ג	וְאֶבְרַכְהָ מִבְּרַכְיֶיךָ: בשתי התיבות הר"ש בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים. כָּל מִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה: טעם טפחא בתיבת כָּל
יב ה	אֲשֶׁר רָכַשׁוּ: להיזהר מהבלעת האות ר"ש
יב ח	וַיַּעֲתֶק: העי"ן בשוא נח והת"ו בדגש. וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': טעם טפחא בתיבת וַיִּקְרָא בניגוד למקרא הדומה בפרשת כי-תישא (שמות לד ה)
יב יב	יְחִיּוֹ: במלרע
יב יג	אֲחֹתִי אֶת: טעם נסוג אחור לחי"ת. יֵיטֵב-לִי: געיה ביו"ד הראשונה
יב יד	עליית שני
יב טו	וַיְהַלְלוּ: היו"ד בשווא נח והלמ"ד הראשונה בשווא נע בגלל הגעיה בה"א
יב יט	לָמָּה אֲמַרְתָּ: תיבת לָמָּה במלרע ומ"ם רפויה לעומת הפסוק הקודם שם היא במלעיל ² . אֲחֹתִי הוּא: טעם נסוג אחור לחי"ת
יב יג	אֲשֶׁר-הָיָה שָׁם: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה
יב ד	עָשָׂה שָׁם: טעם נסוג אחור לעי"ן. וַיִּקְרָא שָׁם: אין טעם נסוג אחור
יב ה	עליית שלישי
יב ז	וּבֵין רַעֲיֵי מְקַנְהַ-לְוֹט: טעם טפחא בתיבת וּבֵין
יב ט	הַפֶּרֶד נָא: טעם נסוג אחור לפ"א. וַאֲיַמְנָה: היו"ד נחה ואינה נקראת
יב יב	אֲבָרָם יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן: טעם טפחא בתיבת אֲבָרָם. וַיֵּאֱהָל: העמדה קלה ביו"ד למנוע הבלעת האל"ף החטופה, כן הדבר גם בהמשך פס' יח
יב יג	וַחֲטָאִים: הוא"ו בשווא נע ולא בפתח
יב יד	הַפֶּרֶד-לְוֹט: העמדה קלה בפ"א
יב טז	גַּם-זָרְעֶךָ: תיבות מוקפות בניגוד לקורן ואחרים בהם תיבת גַּם מוטעמת במרכא
יב יח	וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב: שני טעמי תביר רצופים
יב א	עליית רביעי
	כְּדָרְלַעְמָר: הדל"ת בקמץ קטן

¹ יש קוראים שמתקשים לקרוא דל"ת בשוא נח לפני תי"ו ולכן הדל"ת נשמעת אצלם כמו בסגול; ולעומת זאת קוראים את הת"ו הדגושה בשוא נח...

² כך היא ההטעמה בזמן שהתיבה מוטעמת בטעם מחבר וזו שלאחריה מתחילה באחת מהגרוניות א ה או ע.

יד ב צְבִיִּים: היר"ד בחירק, על כן אין לקרא כאילו כתוב 'צבאים' וכן לקמן פס' ח

יד ג הַשָּׂדִים: שי"ן שמאלית

יד ו בְּהֶרְרָם: למרות הקושי, רי"ש ראשונה בשווא נח

יד ז בְּחֻצָּצוֹן: צד"י ראשונה בשווא נע ולא בחטף

יד י הֶרְהָה: הה"א בסגול ולא בצירי כפי שמופיע בחלק מהדפוסים

יד יג וְהֵם בְּעֵלֵי בְרִית-אֲבָרָם: עם טפחא בתיבת וְהֵם

יד טז וַיָּשָׁב: היר"ד בקמץ והשי"ן בסגול רפויה, הטעם ביר"ד בניגוד לטו יא. הֶרְכָּשׁ: הה"א קמוצה והרי"ש אחריה בשווא נע, כן הדבר גם בהמשך בפס' כא

יד יט וַיְבָרְכֵהוּ: הרי"ש בשווא נע ולא בחטף

יד כג אֲנִי הַעֲשֵׂרְתִּי אֶת-אֲבָרָם: טעם טפחא בתיבת אֲנִי, העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה

יד כה עליית חמישי

טו ב דְּמֶשֶׁק: שי"ן שמאלית

טו ד כִּי-אֵם: יש להקפיד על הפרדת התיבות ולהשמיע פעמיים חירק

טו ה הֶבֶט-נָא הַשְּׂמִימָה: יש כאן טעם רביעי, לא זקף

טו ו וְהֶאֱמַן: העמדה קלה בה"א תמנע את הבלעת האל"ף החטופה ותאפשר להבחין היטב בין הה"א לאל"ף

טו ז עליית ששי

טו ח לָתֵת לְךָ: טעם נסוג אחור ללמ"ד הראשונה

טו י וַיִּקַּח-לָוֹ: געיה ביר"ד

טו יא וַיָּשָׁב: היר"ד בפתח, השי"ן בצירי ודגושה והטעם בשי"ן. בניגוד ליד טז

טו יז בָּאָה: הטעם בבית"ת³

טז ג שָׂרֵי אִשֶׁת-אֲבָרָם: כך היא ההטעמה הנכונה ולא מונח לגרמיה-מונח-רביעי. אִיִּשָׁה לָוִי

טז ד לְאִשָּׁה: יש להקפיד על קריאת המפיק למנוע שיבוש משמעות המקראות

טז יא וַיִּלְדֶּתָּ: היר"ד בחולם לא בקמץ. הדל"ת בשווא נח, אין לקרוא כאילו מנוקדת בצירי או בסגול⁴. אֶל-עֵינֶיךָ: העין בקמץ קטן והנר"ן אחריה בשווא נח, יש לקרוא עֵינֶיךָ

יז א וְהָיָה: ה"א ראשונה בשווא נח

יז ז עליית שביעי

יז יג הַמֹּזֵל | יְמֹזֵל: יש להבחין בין קריאת הראשונה בה"א לבין השנייה ביר"ד ומנוקדת בחירק

יז יד וְעָרַל | זָכָר: לגרמיה ואחריו רביעי

יז יז הַבֵּת-תְּשֻׁעִים: ה"א השאלה מנוקדת בחטף והבית"ת אחריה רפויה

³ מי שמטעים באל"ף משנה משמעות.

⁴ קיים קושי לבטא דל"ת ות"ו סמוכות בגלל היותן מאותו מוצא. וכן בתחילת הפרשה.

יז כד מפטיר

הפטרות לך לך ישעיהו מ כז - מא טז:

מ כט עֲצֻמָּה: העי"ן בקמץ קטן

מ ל וְיַעֲפוּ: במלרע. וְיַעֲפוּ נְעָרִים וְיַגְעוּ: הו"ו בשתי המילים בשוא ולא בפתח והחירק ביו"ד הוא חירק מלא שהוא תנועה גדולה⁵

מ לא וְקוּי: הקו"ף מנוקדת בחולם מלא ואחריה יו"ד בצירי, אין לטעות ולקרא את הקו"ף בחולם ואחריה וא"ו בצירי! הו"ד אינה נחה כשאר יודי"ם בסוף מילה אלא נקראת, היא מנוקדת בצירי. המילה נקראת באותיות לטיניות במבטא ישראלי: vekoye

מא ב צֶדֶק יִקְרָאָהוּ לְרַגְלוֹ: טעם טפחא בתיבת צֶדֶק. כַּעֲפָר: העמדה קלה בכ"ף להדגשת הסגול המורה על מיודע

מא ה וַיֵּאֲתִיּוֹן: מלרע

מא ו וַיֵּזְרוּ: העי"ן בשווא נח; חֲזֹק: למבחינים בין קמץ לחטף פתח – החי"ת בחטף פתח, והקורא בקמץ משנה משמעות

מא ז אֶת-הַיּוֹלֵם פָּעַם: טעם נסוג אחור לה"א

מא ט וַאֲמַר לְךָ: טעם נסוג אחור לאל"ף. עֲבָדִי-אַתָּה: האל"ף בפתח ומוטעמת

מא יא כָּל הַנְּחָרִים בָּדָד: טעם טפחא בתיבת כָּל

מא יד אֶל-תִּירְאֵי: הרי"ש בשווא נע, לשון יראה ופחד; מִתֵּי יִשְׂרָאֵל: המ"ם בשווא ולא בצירי!! ראשון של וירא:

יח א בְּאַלְגֵי: אל"ף בצירי ולמ"ד ללא דגש. לא מלשון עץ אֵלוֹן

יח ג וַיֵּאֲמַר: המ"ם פתוחה ומוטעמת באתנח בראש פסוק

יח ה וַאֲקַחְהָ: הוא"ו בשווא נע, לשון עתיד

יח ו שני במנחת שבת

הָאֵהָלָה: במלעיל, ההטעמה באל"ף ולא בלמ"ד⁶

יח ז לַעֲשׂוֹת אֶתֹו: הקוראים תי"ו רפויה כמו ש וגם האחרים צריכים להיזהר מהבלעת אותיות "לַעֲשׂוֹשׁוֹשׁ"

יח ח וַיִּקַּח חֲמָאָה: יש להמנע מהבלעת החי"ת חֲמָאָה להשמיע את האל"ף, לא לקרוא חֲמָה. וְהוּא-עֲמֵד: שתי התיבות מוקפות ומוטעמות בדרגא⁷

יח ט שלישי במנחת שבת

יח יב וַאֲדַנְי: האל"ף אינה נקראת

יב ג הרב גור אריה צור וַאֲבָרְכָה מְבַרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אָאָר

⁵ כתיב מלא או חסר במקרא אינו משנה תנועה קטנה לגדולה ולהיפך.

⁶ בתיקון איש מצליח ובסידורו, ובסידור עבודת ה' הטעימו בלמ"ד בניגוד לכל המקורות.

⁷ לא כבקורן: וְהוּא עֲמֵד

וּמְקַלְלֵךְ אָאָר. יש ליתן טעם, מדוע לא יאמר ואארה מארדיך כשם שאמר ואַבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ, או יאמר ואקלה מקללך. ומדוע ישנה לומר וּמְקַלְלֵךְ אָאָר.

ובשימת לב הרי כאן שני שינויים. גם הפך את הסדר לומר פעולתו אָאָר לבסוף. וגם לא נקט באותה מילה אלא שינה לומר וּמְקַלְלֵךְ במקום מְאָרְדֶיךָ.

ולעומקו של מקרא יש לומר כי באומרו מְקַלְלֵךְ במקום מְאָרְדֶיךָ, ירויח בזה הכתוב להחמיר לא רק עם המקללים, אלא גם עם המוקלים ראש בָּעַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, כדין מקללים. ויהיה לשון מְקַל כדין לשון מְקַלֵּל. ואע"פ שמקל ראש הכוונה בלבן, במחשבה, ומקלל הכוונה בפיו, כדין מעשה, ירמוז בזה שבגויים מחשבה מצטרפת למעשה.

וכפירוש רש"י בפרשת כי תבוא: אָרְמֵי אַבְד אָבִי (דברים כו, ה), לבו בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב, ובשביל שחשב לעשות, חשב לו המקום כאילו עשה, שאומות העולם חושב להם הקב"ה מחשבה כמעשה. ופירש רש"י בקידושין מ: מצרפה למעשה ונפרעים ממנו אף על המחשבה.

ומשעה שמקילים ראש בישראל ומזלזלים בהם בלבם הרי הם לוקים כאילו קללו בפיהם ולשונם. והיינו שאמרה שרה (ט"ה) וַתֵּרָא כִּי הִרְתָּה וְאֶקַּל בְּעֵינַיִךְ, ומשהקילה הגר בשרה, נהיתה ארורה והפילה עוברת. (רש"י שם).

ועוד יכוון הכתוב לנאמר בפרשת כי תבוא מ: אָרְזֵר מְקַלָּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל-הָעָם אָמֵן. שלא רק הגויים באיסור הקלת ראש וזלזול אלא בראש וראשונה עם קדוש הנקרא לכבד הוריו ואלקיו. שדרך כיבוד הורים יגיע לכבוד אלקים. והמיקל הוריו כמזלזל באלקיו. א"ה. מְקַל' וּמְקַלְה' אינם מאותו שורש, יש לפעמים זליגה בין ל'ה לע"ז וגם לכפולים.

וכן פירש בעל הטורים על סמיכות פסוק זה לקודמו אָרְזֵר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה וגו', התחיל בעבודה זרה שהיא שקולה כנגד כל התורה כולה וסמך לע"ז מקלה אביו ואמו. דג' שותפין יש באדם. ואמר כאן שהמקלה בארור. כן בעניינינו, אמר הקב"ה לאברהם: וּמְקַלְלֵךְ אָאָר, שלא רק המקלל אלא גם המיקל יהיה בארור. ומדה טובה מרובה, המכבד הוריו מכבד לאלקיו, והמכבד לעם ה' מבורך. שנאמר וְאַבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ.

ועל דרך זה יתפרש הפסוק [תהלים מז, י'] נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסַפוּ עִם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם שגם הנדיבים בלבותם והחושבים טוב על עם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, יתקיים בהם המשך הפסוק כִּי לֹאֱלֹהִים מְגַיֵּי אָרֶץ מָאֵד נַעֲלָה, וכפירוש"י ש[אברהם] היה נדיב לב הראשון תחלה לגרים, עתה נודע כי לאלהים מגיני ארץ, היכולת בידו להיות למגן על כל הבוטחים בו. עכ"ל. והבוטחים בו היינו בלבבם. ומעלתם זו היא מעלתו ית', כפי שמסתיים הפסוק: מָאֵד נַעֲלָה, וכפירוש המלבי"ם: על ידי עם אברהם שהם ישראל, יהיה נעלה [הקב"ה] ומרומם מאד שכולם יכבדו אותם. והיינו דכתיב: וְאַבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ.

יב ח הרב עמרם אייזנשטיין נר"ו. וַיַּעֲתֶק מִשֵּׁם הַהָרָה מְקַדֵּם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה בֵּית-אֵל מִיָּם וְהָעֵי מְקַדֵּם וַיְבֹן-שָׁם מִזְבֵּחַ לֵיל וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יי:

אף שיבית אל מים והעי מקדסי, זה המקום אשר היה שם אהלה, כמו שכתוב לקמן יג ג עד-המקום אשר-הָיָה שָׁם אֶהְלֵה בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי: חיברו את הקטע הזה עם יובן שם מזבח וגוי, משום שזה שנטה אהלו יבין בית אל ובין העיי לא היה לו צורך בזה

לעצמו, אלא רק משום שהוצרך למקום הזה כדי לבנות שם את המזבח ולקרוא שם בשם השם. וכמו שכתב הספורנו: **בית אל מים והעי מקדם**. בין שתי עיירות גדולות, למען ירבו הבאים לשמוע בקראו בשם השם: והיינו שהיה מעלה לקריאה בשם השם בזה שזה בין שתי העיירות הגדולות הללו: **בית אלי, ויעי**.⁸

ולפי דברי הספורנו מיושב ג"כ מה שחיברו את יויבן שם מזבח להשם עם יויקרא בשם השם, [ולא הטעימו: **בית-אל מים והעי מקדם**]. שכל מה שנזכר שהיה בין בית אל ועי אינו מחמת המזבח, אלא מחמת שקרא שם בשם השם, שפירסם את שמו יתברך.

ידידנו משה אוסי נר"ו שלח כמה הערות לשוניות.

יב ט ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה דרום ימין וצפון שמאל - מדוע?

מכיוון שאבותינו הפנו את מבטם בבוקר קדימה אל השמש הזורחת, כינו את המזרח 'קדם' ואת המערב 'אחור', או 'מוצא השמש' ו'מבוא השמש' (ולכן ים המלח הנמצא במזרח מכונה 'הים הקדמני' (ויאל ב. כ מופיע גם ביחזקאל ובזכריה; ביאל וזכריה כתוב גם הים האחרון), והים התיכון הנמצא מאחור, במערב מכונה 'הים האחרון' (דברים לד, ב; מופיע במקומות נוספים)). אם כן כשאתה מסתכל מזרחה, צד דרום הוא מימין וצד צפון לשמאלך, כפי שאומר אברהם ללוט: "**אם-השמאל ואימנה ואם-הימין ואשמאלה**" (י"ג ט) - כלומר, אם תבחר לפנות שמאלה, לצפון, אפנה אני ימינה, לדרום, ולהיפך. שמאל במשמעות צפון נמצא גם בערבית - שמאלא=צפונה; וכן במלחמת אברהם והמלכים - הגיע אברהם "**עד-חובה אשר משמאל לדמשק**" (י"ד ט"ו) - ומתרגם אונקלוס: 'די מצפונא לדמשק'. רוח 'דרום' נקראת כך, כי השמש 'זרה' בה במשך רוב היום, ויש אומרים משרש 'רום', באשר השמש נמצאת שם ב'רום הרקיע. לרוח דרום עוד שתי מלים: תימנה ונגבה **א"ה**. **עדיף תימן ונגב**. השרש 'ימין' נתן את ארץ 'תימן' בהיותה בדרום. ימין היא היד החזקה, ולכן כח הגבורה נגלה ביד ימין, כמו: "**ימין ה' רוממה ימין ה' עשה חיל**" (תהלים קי"ח ט"ו). ואב המאחל לבנו חוזק וגבורה יקרא לו ב'ימין' = בן הימין. הדרום מכונה גם נגב כי הוא יבש, מנוגב ממים, (**ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה**). והנה הנביא יחזקאל (כ"א ב) משתמש בשלושת שמותיו של הדרום: "**שים פניך דרך תימנה והטף אל-דרום והנבא אל-וער השדה נגב**".

רוח צפון נקראת כך על שום שצד זה צפון ומוסתר מהשמש; ובהשאלה יצרנו את המלה 'מצפון' - הרגש הטמון באדם. המצפן המגנטי המצביע אל כיוון הקוטב המגנטי הצפוני - הוחל בשימוש רק בימי הביניים, ולמרות המצאתו, האוריינט-המזרח המשיך לתת לנו 'אוריינטציה'. ובעברית החדשה יצרנו ביטויים כמו: 'להצפין את המפות' או 'לאבד את הצפון'. כסיכום ראוי לציין שהימין מסמן את הצדק והיושר, ולכן נשבעים בימין (בערבית-אדא אלימין). וכך באנגלית - right משמעה גם ימין וגם צדק; לעומתה השמאל מסמלת את החולשה והצד הרע, ומכאן "מצפון תפתח הרעה (ורמיהו א, יד)" **א"ה**. **פשוט יותר כי צבא בבל הגיע דרך סוריה מצד צפון**, אחד הכינויים לצד שמאל בארמית הוא 'סטר'א אחר' - הצד האחר שאינו צד הקדושה. הנחש השטן, יצר הרע וסמא"ל מכונים בשם זה. **א"ה**. **איני יודע איפה מצא כן**.

יב יג הרב גור אריה צור נר"ו למען ייטב-לי בעבורך וחייתה נפשי בגלך

⁸ ובדבריו מיושב מה שכפל הכתוב לומר כאן 'מקדם לבית אלי' אף שכבר אמרו בתחילת הפסוק 'מקדם לבית אלי, שכאן מדובר על מקום המזבח והקריאה בשם השם.

⁹ א"ה. הפועל ד.ו.ר הוא ארמי, אבל כנראה אין זה מפריע. אבל עצם הפרוש 'דורם' לשון דירה' מחודש למדי.

לכאורה יש שתי כפילויות בפסוק. האחת ייטב-לי וחזר ואמר וְחִיתָה נַפְשִׁי, שהן לכאורה באותה משמעות, והכפילות השניה שנאמר בַּעֲבוּרְךָ וחזר ואמר בַּגְּלִלְךָ, שהן לכאורה גם באותה משמעות.

ואוה"ח הק' עומד על הכפילות הראשונה ומתקן, שבאומרו ייטב-לי נתכוון לטובה גשמית כמו שנאמר [פסוק י"ט] וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי-לוֹ צֶאֱזֶן-וּבִקְרֹל וְחַמְרִים וְעֶבְדִים וּשְׂפָחֹת וְאַתְנֹת וְגַמְלִים. ובאומרו וְחִיתָה נַפְשִׁי נתכוון לטובה נפשית, שייטיבו לנפשו מן השמים ויזכוהו בבנים, כאשר שנסתרה גם בבית פרעה וגם בבית אבימלך, וְנִקְתָּה וְנִזְרַעָה זֶרַע (במדבר ה, כח), וכר' יצחק במדרש בראשית רבה: וזו שנכנסה לבית פרעה ולבית אבימלך ויצתה טהורה אין דין שתפקד?! הרי שחיתה נפשו של אברהם בבנים בגלל שרה. עד כאן סיכום דבריו של אוה"ח הק'.

ועדיין נשאר לבאר הכפילות השנייה בפסוק באומרו בַּעֲבוּרְךָ - בַּגְּלִלְךָ.

וכבר רמזו אוה"ח הק' שבאומרו בַּגְּלִלְךָ נתכוון לומר בגלגול דברים שלך. שנתגלגל ויצא מזה שנפקדה בן. **א"ה**. הדברים מחודשים מאוד. גם השווייתי לדברי אור-החיים עצמו. תלמוד בבלי ברכות דף לא ב אס ר'אח תר'אח (שמדאל אגריא), אמר רבי אלעזר: אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, אם ראה - מוטב, ואם לאו - תראה, אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר: ונקתה ונזרעה זרע. הרי זו עצה לעקרה להפקד אם תסתתר. ואע"פ שיש איסור חמור לאשת איש להתייחד עם אדם זר, הרי בדיעבד, אם עשתה כן תפקד בבנים. עצה זו יכלה לעשות חנה, שהיתה בזמן מקדש שילה, אבל מניין ששרה יכלה לעשות כן?! בנוסף לכך, זה תלוי אם הבעל חושד באשתו ומשפיל אותה בכל האמור בפרשת סוטה, אבל אם הבעל אינו חושד, מניין שזה יפעל? [יתכן שאחרי שנסתרה אסור לאיש להתייחד עמה, ואין לו בררה, וחייב להשקותה כדי שיוכל להמשיך את הנישואין, ולכן היא תפקד], אבל המפליא הוא אחרי שאברהם קיבל כבר הבטחה על בנים, למה לו תחבולות, אא"כ רצה בנים דווקא משרה ולא מנשים אחרות. אבל עיקר החידוש באור החיים הוא ששרה נפקדה בגלל היחוד עם אבימלך בפרשת וירא, והלוא הובטח לו בסוף פרשתנו ובתחילת וירא ששרה עתידה ללדת לו (וברית אברהם נעשתה כדי להכין את גופו למטרה זו, בנוסף לשינוי שמותיהם), אם כן לאיזה צורך היה כל המעשה עם אבימלך? וצע"ג.

ועדיין יש ליתן את הדעת לאומרו בַּעֲבוּרְךָ, מה ירצה לחדש בזה.

ולעומקו של מקרא יש לומר כי המלה בַּעֲבוּרְךָ תשא שני פירושים. האחד בגללך כנ"ל. והשניה למען ובשביל.

כנאמר אצל יעקב אבינו בבואו לקבל את הברכות מיצחק אביו: [בראשית כז, י"ט]: קום-

גַּא שְׁבֵה וְאָכְלָה מִצֵּי־יְבֵעֵבוֹר תִּבְרַכְנִי נַפְשִׁיךָ. הרי פירושו למען.

וכן נאמר על ידי משה רבנו [שמות כ"ג] וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם אֶל-תִּירְאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נְסוֹת אֲתֶכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל-פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ. ופירושו למען.

כן כאן באומרו לְמַעַן ייטב-לי בַּעֲבוּרְךָ יתכוון לומר גם למענד ובשבילך. אותה הטבה שייטיבו עמי מן השמים לקיים הבטחת הקב"ה [ס"ו, ג] כִּי-אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעִידָה הוּא יִרְשֶׁה, אותה הטבה היא גם בַּעֲבוּרְךָ, למענד ובשבילך, עת יתקיים בד [בראשית כא, ב] וְתִהְיֶה וְתִלְדַּ שְׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזִמְנֹי. והוא סוד הכפילות לְמַעַן ייטב-לי בַּעֲבוּרְךָ וְחִיתָה נַפְשִׁי בַּגְּלִלְךָ.

יב טז וְחֲמִירִים וְעִבְדִּים וְשִׁפְחֹת וְאֶתְנֹת וְגַמְלִים יֵשׁ לִיתֵן אֶת הַדַּעַת לְחֹסֶר הַסֹּדֵר לְכַאוּרָה שֶׁבַפְּסוּק. שֶׁהָרִי הִיָּה לוֹ לְכַתּוּב וְאֶתְנֹת לִיד וְחֲמִירִים, וְהַסֹּדֵר הַנִּכּוֹן צָרִיךְ לִהְיוֹת כֹּךְ: וְעִבְדִּים וְשִׁפְחֹת וְחֲמִירִים וְאֶתְנֹת. וּמִדּוּעַ הַפְּסִיק הַעֲנִין שֶׁל וְחֲמִירִים וְאֶתְנֹת עַל יְדֵי וְעִבְדִּים וְשִׁפְחֹת.

אֲלֵא יֵשׁ לּוֹמֵר כִּפִּי שֶׁאִמֵּר אֲבֵרָהֶם לְאֵלֵינוּ עֲבָדוּ וְלִישְׁמַעְאֵל בְּנוֹ: (כִּכְהוּ) וַיֹּאמֶר אֲבֵרָהֶם אֵל נִעְרָיו שָׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמֹר, וּדְרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא עִם הַדּוּמָה לְחֲמֹר. וְרַצָּה לּוֹמֵר שֶׁהֵגֵם אִם יִשְׁיֵג הָעֶבֶד הַשְּׂגוּת קִצַּת עֲלִיוֹנוֹת, הָרִי נִשְׁאֵר הוּא עֶבֶד, וְאִינוּ יוֹתֵר טוֹב מִן הַבְּהֵמָה. שֶׁכֵּן אִמֵּר לְאֵלֵינוּ עֲבָדוּ: עִם הַדּוּמָה לְחֲמֹר.
א"ה. לֹא נִשְׁכַּח שֶׁגַּם יִשְׁמַעְאֵל לְפִי דְרַשָּׁה זֹו בְּהַגְדַּרְתָּ הַדּוּמָה לְחֲמֹר!

טו יג הרב עמרם נר"ו וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם יָדַע תְּדַע כִּי-גַרְןָּ יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעִבְדוּם וְעָנּוּ אֲתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

כִּיִּן שֶׁהַפְּסִיקוּ בְּאֶתְנַחְתָּא בְּיוֹעֲבָדוּם וְעָנּוּ אוֹתָם, [וְלֹא הִטְעִימוּ: וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם יָדַע תְּדַע כִּי-גַר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעִבְדוּם וְעָנּוּ אֲתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:], מְבוֹאֵר שִׁיאֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה אִינוּ מוֹסֵב עַל יוֹעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֲתָם, אֲלֵא זֶה חוֹזֵר עַל יְכִי גַר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ שְׁבַתְחִילַת הַעֲנִינָּ. וּבְאֵמַת הָעֲבָדוֹת וְהַעֲנִינָּ לֹא הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, שֶׁהָרִי הָאֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה נִמְנָו מְלִידַת יִצְחָק שֶׁהָיָה גַר בְּאֶרֶץ, אִף שֶׁלֹּא הָעֲבִידוּהוּ וְלֹא עִיבּוּ אוֹתוֹ.

יז טז וּבְרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לָךְ בֵּין וּבְרַכְתִּיהָ וְהִיָּתָה לְגוֹיִם מְלָכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ: מֵהַ שְׁפִירִשִׁי יוֹבְרַכְתִּיהָ בְּהַנְקַת שְׁדִים, אִינוּ כְּפִשׁוּטוֹ, אֲלֵא כְּמִשְׁכֵּחַ הַרְמַבִּי"ן בְּפִשִּׁיטוֹת לְעִיל אֶ כִּב שִׁיּוֹבְרַכְתִּיהָ וְהִיָּתָה לְגוֹיִם זֶה בְּרַכָּה עַל לִידָה. וְלִכֵּן חִיבְרוּ אֶת יוֹבְרַכְתִּיהָ וְהִיָּתָה לְגוֹיִם, [וְלֹא הִטְעִימוּ: וּבְרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לָךְ בֵּין וּבְרַכְתִּיהָ].

עוד מְמַשֶּׁה אוֹסִי נר"ו

בס"ד נִתּוּחַ מִיָּלִים וּבִיטוּיִים מִפְּרִשַׁת "בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים" / מִשֶּׁה אוֹסִי טַקְס 'בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים' הוּא הָאִירוּעַ הַמְכּוּוֹן בְּחִי עִם יִשְׂרָאֵל, וְכֵל דִּיבּוּר וְכֵל מַעֲשֵׂה בְּפִרְק זֶה טְעוּנִים מִשְׁמַעוֹת סְמִלִית לְדוּרֵי דוּרוֹת. אִנִּי מִבְּקַשׁ יוֹתֵר לְעִמּוּד עַל הַצַּד הַלְשׁוֹנִי:

א. מֵהַ מִיִּחַד אֶת הַפְּסוּק "אֵל-תִּירָא אֲבָרָם" עִם "לֹא יִירָשֶׁךָ זֶה"?

הַמְשׁוֹתֵף ל"תִּירָא" ו"יִירָשֶׁךָ" הוּא שֶׁהֵם מְבִנִּין קַל ו-פ' הַפּוֹעֵל הוּא י'. יֵשׁ לְשִׁים לֵב לְכַתּוּב אֶת ה-" יִירָשׁ-תִּירָשׁ, יִירָא- אֵל תִּירָא-לִירוּא, יִירָה-אֵל תִּירָה-לִירוּת, וְכֵן יִיקָץ, יִיבֶשׁ-יִיבֶשׁ, יִיגַע-תִּיגַעוּ-לֹא יִיגַע לְרִיק" (לְעוֹמַת שׁוֹרֵשׁ נִג"ע - "לֹא-תִגַּע בּוֹ יָד" שְׁמִי י"ט י"ג); וְלִכֵּן יֵשׁ לְהַקְפִּיד וְלְכַתּוּב אֶת הַבִּיטוּי "יִישֵׁר כַּח" בְּשֵׁתִי יוֹדִין, וְכֵן יִיטֵב לָנוּ!

ב. "וְאֲנִכִּי הוֹלֵךְ עֲרִירִי" - "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה (דְּבָרִים כ, טו)" - הָאָדָם דּוּמָה לְעֵץ הַשָּׂדֶה, וְהוּא חוֹלֵק אוֹתוֹן מִיָּלִים כְּמוֹהוּ: לְשִׁנְיָהם יֵשׁ זֶרַע, שׁוֹרֵשׁ וְגִזַּע, לְעֵץ - פְּרִי וְלֹאדָם - פְּרִי בְּטוֹן, לְזֶה עֲלֵעִלִים [א"ה. אִינוּ מִקְרָא, פִּשׁוּט יוֹתֵר עֲלֵימִים]. וְלִזֶּה עוֹלָלִים, לֹאחַד 'פְּאֹרוֹת' = כִּלְל עֲנִפֵי הָעֵץ, וּמִמֶּנּוּ 'פְּאֹרִי' וְהָזֵר אֲצֵל הָאָדָם, וְעוֹז הַרְבֵּה. יִרְמִיָּהוּ מְקַלֵּל אֶת הָאִישׁ הַמְצַפֶּה לִישׁוּעַת בֶּשֶׂר וְדָם: "וְהִיָּה כְּעֶרְעֵר בְּעֶרְבָה" (י"ו) - הָעֶרְעֵר הוּא צִמַח מִדְּבָרֵי עֵרוֹם וְחִשׁוֹף שֶׁאִין לוֹ תְּקוּוּהָ שִׁפְרָח. וְכְמוֹהוּ הָעֶרְעֵרִי - שְׁעִנִּינוּ 'עֵרֶם וְעֶרְיָה (וַחֲזָקָל טו, ז) וּמִשְׁמַעוּ 'עֵרוֹם מִלְּדִים'. וְחִזִּיל

¹⁰ לֹא מְצִינּוּ בְּלִשׁוֹן צִוּוּי, אֲבֵל מְדַמָּה לְשׁוֹרֵשִׁים דּוּמִים.

משתמשים בלשון דומה: ערום בלא מצוות. אחד התרגומים הארמיים מתרגמים את העירוי כן: אמות ערטלי בלא ולד=אמות ערום בלא בניס. לשורש זה גם משמעות של הריסה (בהריסה חושפים את היסוד), וירמיהו מנבא על חשיפת חומות בבל והריסתן: "חמזות בבל הרחבה ערער תתערער" (י"א י"ח), וכמוהו דוד המקלל את אדום באמרו: "ערן ערו עד היסוד בה" (תהי קל"ז ז'). **א"ה. בני אדום אמרו כן על ירושלים, המשורר בתהלים מבקש שה' יזכור פשע זה לבני אדום.** ומכאן הושאל השורש אל היכלי המשפט, כשמבקשים ל'הרוס' ולקעקע עדות או פסק דין: לערער על גזר דין, בית משפט לערעורים, עוררין, ערר. **א"ה. מופיע כבר בלשון חז"ל.**

ג "ובן-משק ביתי הוא דמשק אליעזר" – אונקלוס מתרגם ובר פרנסא הדין דבביתי הוא דמשקאה אליעזר" – בן הפרנס הזה שבביתי הוא אליעזר מדמשק; תרגום אחר מבאר את "משק" מלשון משקה = בן משקה ביתי, ויש המצמצמים עבודתו מלשון שיקוי יין, כלומר המשרת הממונה על היין (המילה הלטינית *domesticus* הקשורה לכל ענייני הבית והמשפחה נראית כגזורה מ'משק' במשמעות 'שירות ביתי' – למדתי זאת ממורי הרב פרופ' יוסף פאור). גם המדרש מבאר את המילה מלשון 'משקה', אלא שזו השקאה רוחנית: "דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים". ראב"ע גם הוא מסביר שענייני הבית מתנהלים על פיו, ומביא את הפסוק שנאמר ליוסף: "ועל-פיך ישק כל-עמי" (בר' מ"א מ"ו) – מלשון 'שוקק' – ההולך במהירות ובהתמדה. ודומה לו שד"ל המסתמך על קרבת העברית לערבית: יתנהג, ובערבית 'נסק' ענינו סידור הדברים על סדר הגון.

יש הסבורים ששם העבד היה דמשק כשם עירו, ואברהם העניק לו את השם אליעזר (כשם שליוסף ניתן השם צפנת פענח, להדסה – אסתר ועוד). ואולי ע"י השם 'אליעזר' רמז אברהם "כי אלהי אבי בעזרי" (שמות יח, ד'), במלחמתו נגד המלכים, עד שהגיע "משמאל לדמשק" (שם י"ד ט"ו). בכל אופן ישנו כאן לשון נופל על לשון: "משק... דמשק". **א"ה. שם עבד אברהם לא נתפרש מלבד במקרא הזה. בפרשת חיי-שרה מוזכר עבד אברהם בלי להזכיר את שמו.**

ד. "קחה לי עגלה משלשת, ועז משלשת, ואיל משלש" – ישנה מחלוקת בין המפרשים בהבנת השלושי החוזר. אונקלוס תרגם כל חיה כפול שלושה: שלוש עגלות, שלוש עזים ושלושה אילים; ועל זה ייאמר: "והחזוט המשלש לא במהרה ינתק" (קהלת ד' י"ב). ראב"ע ואחרים פירשו שהחיות היו בנות שלוש שנים, ויש שאמרו שלושה חודשים, או 'שלישי לבטן', שנחשב למיוחס.

ה. "ברית בין הבתרים" – בטקס הברית שהיה נהוג במזרח הקדום היה הצד החלש גוזר ומבחר חיות ובהמות לשניים, והיו עוברים בין אבריהן, והחלש היה נשבע כי ככה יעשה לו, אם יפר את הברית. 'ברית' היא שיכול אותיות של הפועל 'בָּתַר', במשמעות לחתוך ולכרות, והיא מזכירה את ביתור הבהמות כחלק מטקס הברית, כפי דבריו של ירמיהו (י"ד י"ח): "וַנִּתְּתִי אֶת-הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת-בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא-הִקִּימוּ אֶת-דְּבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר פָּרַתוּ לִפְנֵי...הַעֶגְלָה אֲשֶׁר פָּרַתוּ לְשָׁנִים וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרֵיוֹ". "ברית בין הבתרים" – הביטוי מורכב משיכול אותיות המצביע על מהותו של הטקס (נא לשים לב: הניב "כרת ברית" מקורו בנוהג זה של כריתת בעלי חיים בטקס הברית!). שורש המילה 'ברית' הוא בר"ה ומשמעו לברור אוכל, כפי הפס': "תבא נא תמר אחותי ותברני לחם" (שמואל ב' י"ג ה'); ובכל טקס ברית היה נהוג ששני הצדדים אוכלים יחד, למשל לאחר היסולחה שבין לבן ליעקב: "וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בְּהָרַ וַיִּקְרָא לְאָחִיו לְאֶבֶל-לָחֶם" (בר'

¹¹ א"ה. התרגום והניקוד ממפעל הכתר של בר-אילן. במערכת ניקוד זו הם אינם מביאים דגשים רק באותיות בגד-כפת, שוואים נחים אינם מועתקים. במלה דבביתי אין סימן שווא תחת הבי"ת הראשונה. שווא זה הוא נח בניגוד לכלל הדומות שאינו נכון.

ל"א י"ד). וממעשה דוד ובת שבע למדנו שיש 'להברות' את האָבֶל, להכין לו סעודה (שמואל ב' י"ב כ"ו), ובימינו סעודת ההבראה המגישים לאבלים. **א"ה**. קשה לי לקבל להברות לשון בררה, ראה למשל ויאמר אַמְנוֹן אֶל תָּמָר הִבֵּיאַ תְּבַרְיָה הַחֲדָרָה וְאֶבְרָה מִיָּדָךְ וְתִקַּח תָּמָר אֶת הַלְּבָבוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ וְתִבֵּא לְאֶמְנוֹן אָחִיוֶיךָ הַחֲדָרָה (שמואל ב' ג'). מפרשים בעקבות התרגום, סעודה או מאכל.

ברית בין הבתרים היא בעצם ברית חד צדדית, ומחייבת רק את האל. אברהם מכין את הבתרים, אך הוא אינו עובר ביניהם, מכיוון שהוא אינו מתחייב לשום דבר (אך את חלקו בדם הברית הוא יקיים בהמשך, כשהוא יעשה ברית מילה לעצמו ולכל בני ביתו). תנור העשן ולפיז האש העוברים בין חלקי הבהמות המבותרות מציינים את נוכחות האל, בדומה לטקס שבמעמד הר סיני "בקולות וברקים וענן כבד". וברית הזאת 'נראה' ה' כעובר בין גזרי הבהמות, ובזה הוא מאשר את הבטחתו ומקבל על עצמו לקיים את ההתחייבות של "לְזָרְעֶךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת" (ט"ו י"ח). הברית שכתר האל עם האבות וצאצאיהם, עם ישראל, היא "בְּרִית עוֹלָם" (מופיע בהרבה מקום החל מהקשת בענן) הקיימת ועומדת לעם ישראל גם כאשר אינו מקיים את תנאי הברית, וזאת בזכות ברית אבות שכללה הבטחה חד צדדית של ה' לאברהם, ליצחק וליעקב לקיים את בריתו עם צאצאיהם. בברית זו קושר הקב"ה את עצמו אל בניו לעולמי עד, ולא פלא הוא ששם ה'אלי' מופיע בסוף שמו של 'ישראל'; ולפיכך הברית בין האל ובין עמו ישראל נותרה בעינה גם לאחר החורבן וסייעה לנו לשרוד ולעבור את הטרגדיה של הגלות. **ע"כ משה אוסי נר"ו.**

תָּן לְחַכְמֵי וַיְחַכְמֵם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺